

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมาย ในประเทศไทย

Public Participation in Reducing Arguments and Opposition to the Enforcement of Legal Measures in Thailand

ตราดุลย์ นรนิติผดุงการ

Tradul Noranitiphadungkan

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Faculty Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

E-mail: tradul@aru.ac.th

Received: Apr 18, 2024; Revised: May 30, 2024; Accepted: May 31, 2024

บทคัดย่อ

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนและแนวทางการแก้ไขปัญหาของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลพระนครศรีอยุธยา จำนวน 8 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน ประชาชนบางส่วนยังไม่รับทราบมาตรการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านกฎหมายทำให้ประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมมากนัก ภาครัฐจึงควรประชาสัมพันธ์มาตรการด้านกฎหมายที่หลากหลายช่องทาง 2) การให้ประชาชนเข้ามามีบทบาท ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในการหาแนวทาง แก้ไขปัญหาการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมาย ภาครัฐควรและควรประชุมร่วมกับผู้นำชุมชนในการสำรวจประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหารายบุคคล 3) การปรึกษาหารือ ภาครัฐยังไม่มีการจัดเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ได้มาซึ่งคำปรึกษา ภาครัฐควรจัดทำแบบสอบถามสำรวจเพื่อนำมาแก้ไขหรือปรับปรุงด้านกฎหมาย 3) การให้อำนาจแก่ประชาชน ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบการเข้าไปมีส่วนร่วมในการร้องทุกข์ ภาครัฐจึงควรจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยในหน่วยงานราชการแต่ละพื้นที่เพื่อให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการร้องทุกข์เพื่อผดุงความยุติธรรม 4) การสร้างความร่วมมือ ประชาชนบางกลุ่มที่ไม่มีความรู้การให้ข้อมูลด้านกฎหมาย ภาครัฐจึงควรจัดหาผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายมาให้ความรู้แก่ตัวแทนประชาชน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน การลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมาย

กฎหมายในประเทศไทย

Abstract

A study of public participation in reducing arguments and opposition to the enforcement of legal measures in Thailand. The objective is to study public participation and methods for solving public problems in reducing arguments and opposition to the enforcement of legal measures in Thailand. There were 8 key informants in the focus group who lived in Phra Nakhon Si Ayutthaya Municipality. The results of the study found that 1) Providing information to the public Some citizens are still not aware of the measures to disseminate legal information, causing the public to not participate much. Therefore, the government sector should publicize legal measures through a variety of channels. 2) Allowing the public to play a role. People are still not involved in finding solutions to the problems of enforcing legal measures. The government sector should and should meet with community leaders to survey people affected by the law to solve individual

problems. 3) Consultation. The government sector has not yet organized a community forum for citizens to participate in order to obtain advice. The government sector should prepare a survey questionnaire to amend or improve the law. 3) Giving power to the people. Most people do not know how to participate in filing complaints. Therefore, the government sector should establish mediation centers in government agencies in each area for citizens to participate in filing complaints in order to uphold justice. 4) Creating cooperation. Some groups of people do not have the knowledge to provide legal information. Therefore, the government should recruit people with legal expertise to provide knowledge to public representatives.

Keywords: Public Participation, Reducing Arguments and Opposition to the Enforcement of Legal Measures, Laws in Thailand

บทนำ

ในระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย กฎหมายมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินการต่างๆ ภายในรัฐ เนื่องจากกฎหมายเป็นเครื่องมือในการบริหารและการปกครองประเทศ ทั้งยังเป็นการกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจของผู้ปกครอง (รัฐบาล) เป็นการจัดระเบียบของสังคม เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคของประชาชน และก่อให้เกิดความชอบธรรมขึ้นในสังคม จึงเกิดแนวคิดที่ว่าเมื่ออำนาจสูงสุดเป็นของประชาชนดังนั้น กฎหมายที่ออกมาบังคับแก่ประชาชนจะต้องมาจากประชาชน ซึ่งก็คือการเสนอร่างกฎหมายโดยประชาชน เพราะแต่เดิมการเสนอร่างพระราชบัญญัติโดยทั่วไปมักกระทำ โดยคณะรัฐมนตรี และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิเข้าชื่อเสนอร่างกฎหมายได้เป็นครั้งแรก (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2561ก) หลักนิติธรรมเป็นหลักการขั้นพื้นฐานของกฎหมาย และการมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหลักที่มีความสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งคำทั้งสองถูกระบุเป็นคำสำคัญอย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญ การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาลรวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม ซึ่งการบัญญัติดังกล่าวเป็นการเน้นให้เห็นว่า ผู้ใช้อำนาจปกครองทั้งสามอำนาจ รวมถึงองค์กรของรัฐอื่นๆ ที่มีอำนาจหน้าที่ที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้นั้น ล้วนแล้วแต่ต้องกระทำการอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายอย่างเสมอภาคเท่าเทียม และเป็นธรรมด้วยกันทั้งสิ้น การตรากฎหมายเป็นหน้าที่สำคัญของรัฐสภา ซึ่งการตรากฎหมายจะต้องทำให้องค์กรที่ใช้อำนาจรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจตามกฎหมายบัญญัติต่อประชาชนเหมือนกันหมดทุกคนทุกภาคส่วน และจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตรากฎหมายจึงจะทำให้จุดมุ่งหมายของกฎหมายนั้นสัมฤทธิ์ผล การมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นพลเมืองในสังคม รวมทั้งเงื่อนไขและปัญหาของการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรากฎหมาย การคำนึงถึงหลักนิติธรรมและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตรากฎหมายจะต้องอยู่บนพื้นฐานว่า คนไทยทุกคนมี "ความเป็นพลเมือง" ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศสามารถปกครองตนเองได้ รับผิดชอบต่อหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคม อีกทั้งดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ (สรณ บุญใบชัยพฤกษ์, 2566) ประเทศไทยมีกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ที่สามารถนำกระบวนการที่เกี่ยวข้องมาแก้ปัญหา อย่างไรก็ตามหากประเทศไทยมีกฎหมายที่ใช้บังคับกับการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทยก็จะเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนอันมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่อไป (วจิตรگان เจริญตระกูล, 2566)

ปัญหาที่เป็นอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับกฎหมายตามรัฐธรรมนูญ คือ เจ้าหน้าที่ภาครัฐและประชาชนยังขาดการรับรู้เกี่ยวกับแนวคิด และความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน โครงสร้างกฎหมายและกระบวนการนโยบายยังไม่น่าเชื่อต่อการมีส่วนร่วมอย่างเพียงพอ การขาดแคลนผู้มีทักษะในการใช้เครื่องมือสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหาเรื่องวัฒนธรรมการเมืองและความพร้อมของประชาชน ปัญหาด้านความพร้อมของภาครัฐ ยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่า

หน่วยงานใดของรัฐเป็นผู้รับผิดชอบ จะเป็นหน้าที่รัฐบาล กฎฎีกา หรือรัฐสภา ในการทำการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนที่จะบอกให้ทราบว่าประชาชนมีส่วนร่วมแล้วหรือยังหรือหน่วยงานของรัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด ทำให้ผู้ปฏิบัติงานไม่สามารถทำงานให้ได้ดีได้เพราะไม่มีมาตรฐานในการทำงานที่ชัดเจน (ถวิลวดี บุรรกุล, 2550) กระบวนการนิติบัญญัติไทย ยังมีปัญหาประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของกระบวนการ ซึ่ง 15 ปีที่ผ่านมาแทบจะไม่มีร่างกฎหมายที่ภาคประชาชนผลักดันสำเร็จออกมาเป็นกฎหมาย ส่วนขั้นตอนที่สำนักงานกฤษฎีกามีความล่าช้ามาก และประชาชนมีส่วนร่วมน้อยมาก จากปัญหาโครงสร้างกรรมการส่วนใหญ่มาจากข้าราชการเกษียณ และเป็นนักกฎหมายอยู่ในตำแหน่งยาวนาน นอกจากนี้ความอ่อนแอของคณะรัฐมนตรี ทำให้ร่างกฎหมายที่ได้รับจากคณะรัฐมนตรีมีคุณภาพต่ำ ปัญหาการเสนอร่างกฎหมายโดยประชาชน อยู่ระหว่างการขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกระบวนการ ขาดความเชี่ยวชาญการจัดทำ การตรวจสอบร่างกฎหมาย โดยรัฐสภาพบปัญหาเกี่ยวกับเอกสาร การตีความและข้อจำกัดของขั้นตอนตรวจสอบที่สำคัญกระบวนการตรวจสอบเป็นไปอย่างล่าช้าและขาดประสิทธิภาพ ปัญหาความล่าช้าในการปฏิบัติการกิจโดยขั้นตอนของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ปัญหาความล่าช้าจากระบบกลั่นกรองร่างกฎหมายของคณะรัฐมนตรียังไม่ได้พอ ร่างกฎหมายไม่มีคุณภาพ ไม่มีนโยบายชัดเจน ความเห็นแต่ละหน่วยราชการขัดกันเอง ส่งผลให้ประชาชนไม่ยอมเข้ามามีส่วนร่วมในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมาย (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ทีดีอาร์ไอ, 2557)

ปัญหาการไม่รับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง หรือรับฟังความคิดเห็นอย่างไม่มีประสิทธิภาพก่อให้เกิดผลเสีย คือ

- 1) นโยบายหรือมาตรการที่กำหนดขึ้นจะไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน กฎหมายไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้จริง หรือมาตรการทางกฎหมายที่เลือกใช้อาจไม่เหมาะสม ซึ่งหากหน่วยงานของรัฐได้จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นอย่างมีประสิทธิภาพ รัฐย่อมทราบความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และสามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมว่าจำเป็นต้องใช้มาตรการทางกฎหมายหรือไม่ หรือต้องใช้มาตรการทางกฎหมาย ในเรื่องใด
- 2) ก่อให้เกิด การโต้แย้งและคัดค้าน เนื่องจากประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าว หรืออาจนำไปสู่การไม่ไว้วางใจหน่วยงานของรัฐและการไม่ยอมรับ และไม่ปฏิบัติตามกฎหมายนั้นในเวลาต่อมา นอกจากนี้ ความไม่ไว้วางใจดังกล่าวอาจเกิดจากการ ที่หน่วยงานของรัฐรับฟังความคิดเห็นอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เช่น ไม่ได้รับฟังผู้เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง โดยเลือกรับฟังความคิดเห็นเฉพาะกลุ่มที่ประสงค์เพื่อให้ผลการรับฟังความคิดเห็นเป็นไปในทางใด ทางหนึ่ง อันจะนำไปสู่ปัญหาการขาดความโปร่งใสในการดำเนินงานของภาครัฐ
- 3) ปัญหาอื่นๆ ได้แก่ การเผชิญหน้าของกลุ่มคนในสังคม เนื่องจากเมื่อรัฐมิได้ จัดให้ประชาชนมีเวทีในการแสดงความคิดเห็นก็อาจนำไปสู่การเผชิญหน้ากันของกลุ่มที่ได้ประโยชน์ และกลุ่มที่เสียประโยชน์จากนโยบายหรือร่างกฎหมายนั้น นโยบายหรือมาตรการที่กำหนดขึ้นส่งผลร้ายต่อประชาชนมากกว่าที่ควรจะเป็นเนื่องจากหน่วยงานของรัฐไม่มีข้อมูลที่เหมาะสมและจำเป็นในการดำเนินการแก้ปัญหา และ
- 4) การขาดการวางแผนบริหารงบประมาณที่ดี เนื่องจากการรับฟังความคิดเห็นต้องใช้งบประมาณในการสนับสนุน หากหน่วยงานของรัฐไม่ได้วางแผนในการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นก็อาจต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นโดยไม่มีแผนงบประมาณรองรับ หรือหากหน่วยงานของรัฐรับฟังความคิดเห็นอย่างไม่มีประสิทธิภาพและทำให้ ต้องดำเนินการรับฟังความคิดเห็นใหม่ใหม่จะทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณโดยเปล่าประโยชน์ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2567)

การเสนอร่างกฎหมายตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 ซึ่งได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ร่างพระราชบัญญัติและร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม นอกจากนี้จะต้อง พิจารณาหลักเกณฑ์การเสนอร่างกฎหมายดังกล่าวว่าตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแล้ว ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 ยังไม่ได้มีการกำหนดหลักการใหม่ในเรื่องการจัดทำ และการเสนอร่างกฎหมาย เพื่อเป็นการพัฒนากระบวนการตรากฎหมายของรัฐให้มีความโปร่งใส และสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการตรากฎหมาย พัฒนาการ สำคัญที่มุ่งหวังจะยกระดับการรับฟังความคิดเห็นเพื่อจัดทำกฎหมายของประเทศไทย ซึ่งได้ปรากฏอยู่ในมาตรา 77 วรรคสองของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รัฐจึงจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมาย ร่วมวิเคราะห์ ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายอย่างรอบด้านและเป็นระบบ รวมทั้งเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์นั้นต่อประชาชน และนำมาประกอบการพิจารณาในกระบวนการตรากฎหมายทุกขั้นตอน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2563)

การมีส่วนร่วมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในด้านกฎหมาย ประกอบด้วย การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเกี่ยวกับกิจกรรม หรือสิทธิต่างๆ ของประชาชน การมีส่วนร่วมในระดับนี้ถือเป็นระดับที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนน้อยที่สุด ซึ่งเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนในการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับงานของภาครัฐ โดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่ในการนำเสนอข้อมูลที่เป็นจริง ถูกต้อง ทันสมัย และประชาชนสามารถเข้าถึงได้ การปรึกษาหารือ เป็นการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้สึก และความคิดเห็นประกอบการตัดสินใจ ดังนั้น ประชาชนมีบทบาทในฐานะการให้ข้อมูลการตัดสินใจเป็นของหน่วยงานภาครัฐรูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ เช่น การสำรวจ ความคิดเห็น และการประชุมสาธารณะ การให้ประชาชนเข้ามามีบทบาท ในกระบวนการทำงานเริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผน โครงการ และวิธีการทำงานโดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่จัดระบบอำนวยความสะดวก ยอมรับการเสนอแนะ และการตัดสินใจร่วมกับภาคประชาชน การมีส่วนร่วมระดับนี้มักดำเนินการในรูปแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการ การสร้างความร่วมมือ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับสูง โดยประชาชนและภาครัฐจะทำงานร่วมกันในกระบวนการของการตัดสินใจ เช่น คณะกรรมการร่วมภาครัฐ และเอกชน คณะที่ปรึกษาภาคประชาชน การให้อำนาจแก่ประชาชน เป็นการให้บทบาทแก่ประชาชนในระดับที่สูงสุด เพราะให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ รัฐจะดำเนินการตามการตัดสินใจนั้น ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับสูงสุดนี้เน้นให้ประชาชนเป็นเจ้าของดำเนินการกิจ และภาครัฐ มีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนเท่านั้น รูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับนี้ เช่น การลงประชามติ และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยกระบวนการระดม (วรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ, 2554; พนารัตน์ มาศมามาต, 2566; สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2561ข)

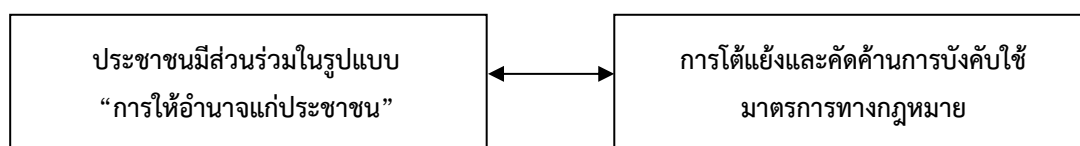
ปัญหาที่รัฐต้องพึงจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายอย่างรอบด้าน ตลอดจนการเสนอสรุปผลการรับฟังความเห็นและรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสาธารณชน 1) ร่างกฎหมายนี้ขัดขวางสิทธิการมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตย เพราะประชาชนย่อมมีสิทธิแสดงเจตจำนงโดยเสรีในการเลือกผู้แทน และมีสิทธิเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศโดยตรง ซึ่งสิทธิการมีส่วนร่วมดังกล่าวได้รับการรับรองเป็นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญ 2540 ดังเช่น สิทธิการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย โครงการ หรือกิจกรรมของรัฐ สิทธิการตรวจสอบ สิทธิการถอดถอน สิทธิการเสนอกฎหมาย สิทธิการร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการรับรองต่อมาในรัฐธรรมนูญ 2550 และรัฐธรรมนูญ 2560 2) ร่างกฎหมายนี้ไม่สอดคล้องกับเสรีภาพในการรวมกลุ่ม เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธ และสิทธิการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โดยมีเจตนารมณ์มุ่งประกันให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิมีส่วนร่วมในการปกครองอย่างมีความหมายและทรงประสิทธิภาพ ประชาชนที่รวมตัวกันในรูปแบบต่างๆ จึงสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและนโยบายสาธารณะ ถือเป็นการสร้างสมดุลทางอำนาจระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาสังคมในการจัดสรรทรัพยากรของสังคม ทั้งนี้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม 3) ร่างกฎหมายนี้ควบคุมและกีดกันการมีส่วนร่วมขององค์กรภาคประชาชนในการกำหนดทิศทางและนโยบายสาธารณะ เพื่อความมุ่งหมายการรวมศูนย์อำนาจในการปกครองประเทศ ซึ่งเป็นการขัดกับหลักประชาธิปไตย หลักสิทธิมนุษยชน และหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้งเป็นการสร้างความขัดแย้งที่อาจนำไปสู่การเผชิญหน้าจนยากที่จะแก้ไข (เครือข่ายคัดค้านร่างกฎหมายควบคุมภาคประชาชน, 2564)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย เพื่อเป็นข้อมูลในการแก้ไขปัญหาทางด้านกฎหมาย หลักการกระทำของรัฐให้ชอบด้วยกฎหมาย ไม่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น และให้ความรู้ด้านกฎหมายกับประชาชนอย่างถูกต้อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย และเพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือประชาชนที่อยู่ในเขตเทศบาลพระนครศรีอยุธยา

ได้ทำการสุ่มตัวอย่าง แบบเป็นสัดส่วนของประชากรกลุ่มผู้นำชุมชน อาจารย์ โดยมีขั้นตอนการสุ่มดังนี้

1. กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นภูมิตามสัดส่วน
2. สุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นภูมิตามสัดส่วนโดยใช้วิธีการประชุมกลุ่ม (Focus Group) ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปในหมู่บ้าน จึงทำการเก็บข้อมูลแบบสนทนากลุ่ม ตามจำนวนที่ต้องการ รายละเอียดของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลพระนครศรีอยุธยา จำนวน 8 คน มีการกำหนดเกณฑ์คุณลักษณะในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มไว้ ดังนี้

1. เป็นอาจารย์ที่ทำการสอนในมหาวิทยาลัย มีประสบการณ์ในการสอนด้านนิติศาสตร์ จำนวน 3 คน
2. เป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาสาขานิติศาสตร์ชั้นปีที่ 4 จำนวน 5 คน
3. เป็นตำรวจ จำนวน 2 คน
4. ตัวแทนผู้นำชุมชนท้องถิ่น จำนวน 2 คน
5. ประชาชน จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสนทนากลุ่ม

การสร้างเครื่องมือแบบสนทนากลุ่ม

การจัดประชุมกลุ่ม (Focus Group) มีขั้นตอนในการสร้าง ดังนี้

1. กำหนดประเด็นในการประชุมกลุ่ม (Focus Group)

2. นำร่างประเด็นที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการประชุมกลุ่มให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขและให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรง ทางด้านเนื้อหา ความถูกต้องของเนื้อหา โดยคัดเลือกแต่เฉพาะข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญลงความเห็นว่ามีประโยชน์ โดยใช้เกณฑ์ยอมรับของผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 2 ท่านขึ้นไปนำไปใช้เพื่อเป็นข้อคำถาม เพื่อพิจารณาความสอดคล้องกับนิยามศัพท์ ตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงด้านเนื้อหาและภาษาที่ใช้ ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย

3. นำประเด็นที่ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ไปดำเนินการจัดประชุมกลุ่ม (Focus Group) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย และศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย

การเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม

การเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยกำหนดประเด็นคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย และศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศ

2. เก็บรวบรวมข้อมูลตามกรอบคำถามและแนวทางในการสนทนากลุ่มส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย และศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศ เป็นประเด็นกว้าง ๆ แล้วถามเจาะลึกในรายละเอียด โดยมีประเด็นการสนทนากลุ่ม คือ แนวทางการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศ

3. ผู้วิจัยจัดเตรียมการสนทนากลุ่ม ดำเนินการสนทนา บันทึกการสนทนาและบันทึกเทป

4. ประสานงานเรื่องหมายกำหนดการและเลือกสถานที่ที่ใช้ในการ สนทนากลุ่มให้มีขนาดเหมาะสม และปราศจากเสียงรบกวนจากภายนอก

5. ดำเนินการสนทนากลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากการสนทนากลุ่มทำการถอดเทป และวิเคราะห์เนื้อหา ศึกษาตามกรอบสนทนากลุ่ม เพื่อนำเสนอในรูปการเขียนบรรยายเชิงพรรณนาประกอบความเรียง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการมีส่วนร่วมในรูปแบบการเข้ามามีบทบาทและการสร้างความร่วมมือระหว่างประชาชนกับภาครัฐเป็นการมีส่วนร่วม มีในระดับกลางไปจนถึงระดับสูงในรูปแบบการร่วมกำหนดนโยบาย และการร่วมวางแผน และการเข้าร่วมกระบวนการตัดสินใจ และการเข้าร่วมตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ ทั้งนี้ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรูปแบบการเข้ามามีบทบาทและสร้างความร่วมมือ ในรัฐธรรมนูญกำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง (มาตรา 57(1))

ในส่วนของการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในแง่ทรัพยากรธรรมชาติ รัฐธรรมนูญกำหนดให้รัฐต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการอนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน (มาตรา 57(2))

ดังนั้น ในการดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้นอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน (มาตรา 58) นอกจากนี้ เมื่อรัฐต้องดำเนินการเกี่ยวกับที่ดิน ทรัพยากรน้ำ และพลังงานจึงต้องวางผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ รวมตลอดทั้งพัฒนาเมืองให้มีความเจริญโดยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ (มาตรา 72)

การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรูปแบบ “การให้อำนาจแก่ประชาชน”

การมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบการให้อำนาจแก่ประชาชนเป็นระดับที่ให้บทบาทแก่ประชาชนในระดับที่สูงที่สุด เนื่องจากให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจในการดำเนินการต่างๆ ตามแนวทางระบอบประชาธิปไตย ฉะนั้น การมีส่วนร่วมที่จะขาดเสียไม่ได้ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย คือ การเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดรายละเอียดของการมีส่วนร่วมเพื่อให้อำนาจแก่ประชาชนไว้ดังนี้

การให้อำนาจแก่ประชาชนในการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในแง่การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งและต้องทำให้การเลือกตั้งสุจริตและเที่ยงธรรม ประชาชนจึงสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการลงสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การไปสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตาม มาตรา 95 หรือ การลงสมัครเพื่อเข้ารับการคัดเลือกสมาชิกวุฒิสภาตาม มาตรา 107 การเข้าร่วมสวดส่องดูแลการเลือกตั้ง หรือ แจ้งเหตุแห่งการทุจริตการเลือกตั้ง หรือ การเข้าร่วมเป็นเจ้าหน้าที่จัดการเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ เช่น กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง กรรมการนับคะแนน กรรมการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง เป็นต้น

นอกจากนี้ยังให้สิทธิประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทุจริตในการเลือกตั้ง โดยกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ว่า “ในการจัดให้มีการเลือกตั้ง ให้คณะกรรมการส่งเสริมและสนับสนุนให้สภาองค์กรชุมชนตามกฎหมายว่าด้วยสภาองค์กรชุมชน ชุมชน รวมตลอดทั้งประชาชนทั่วไป ให้มีส่วนร่วมในการแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลต่อคณะกรรมการเพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริต และเที่ยงธรรม

รัฐธรรมนูญยังกำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งส่วนท้องถิ่นภายใต้บทบัญญัติมาตรา 252 วรรคสอง “ผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่นหรือในกรณีการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ จะให้มาโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

การให้อำนาจแก่ประชาชนในการลงประชามติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้รับมติคณะรัฐมนตรีเห็นชอบจากประชาชนในการให้ความเห็นชอบด้วยคะแนนเสียงข้างมากของผู้มาออกเสียงประชามติเห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญและประเด็นเพิ่มเติมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจึงดำเนินการแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับผลการออกเสียงประชามติในประเด็นเพิ่มเติม และได้ส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาว่าเป็นการชอบด้วยผลการออกเสียงประชามติแล้วหรือไม่ ซึ่งต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยให้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมข้อความบางส่วน และคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้ดำเนินการแก้ไขตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว นายกรัฐมนตรีจึงนำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2560 บัญญัติให้นายกรัฐมนตรีรับพระราชทานร่างรัฐธรรมนูญนั้นคืนมาแก้ไขเพิ่มเติมเฉพาะบางประเด็นได้ เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จ นายกรัฐมนตรีจึงนำร่างรัฐธรรมนูญนั้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยสืบไป

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จึงได้กำหนดเกี่ยวกับการออกเสียงประชามติของประชาชนไว้ดังกรณีต่อไปนี้

การกำหนดให้เป็นหน้าที่ให้ประชาชน : ในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ (มาตรา 50(7))

การขอประชามติจากประชาชนในกรณีมีเหตุอันสมควร : คณะรัฐมนตรีจะขอให้มีการออกเสียงประชามติในเรื่องใดอันมิใช่เรื่องที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือเรื่องเกี่ยวกับตัวบุคคลหรือคณะบุคคลก็ได้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา

166) ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญกำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีหน้าที่และอำนาจจัดให้มีการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ (มาตรา 224(1)) ตลอดทั้งการควบคุมดูแลการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมและควบคุมดูแลการออกเสียงประชามติให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 224(2)) และหากการออกเสียงประชามติเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 224(2)) และ หากการออกเสียงประชามติเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจสั่งระงับ ยับยั้ง แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกการเลือกตั้งหรือการเลือก หรือการออกเสียงประชามติ และสั่งให้ดำเนินการเลือกตั้ง เลือก หรือออกเสียงประชามติใหม่ในหน่วยเลือกตั้งบางหน่วย หรือทุกหน่วย (มาตรา 224(3))

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสภาพบังคับของกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย

ที่ได้กล่าวว่าสภาพบังคับของกฎหมายเป็นหนึ่งในห้าของลักษณะกฎหมายที่สำคัญ คือหนึ่งกฎหมายต้องเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับ สองกฎหมายต้องเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่มาจากรัฐอธิปัตย์ สามกฎหมายต้องเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่ใช้ได้ทั่วไป สี่กฎหมายบัญญัติขึ้นเพื่อให้บุคคลปฏิบัติตาม และห้ากฎหมายต้องมีสภาพบังคับดั่งนั้นเพื่อให้กฎหมายเกิดความศักดิ์สิทธิ์และประชาชนเคารพเชื่อฟังปฏิบัติตามกฎหมาย จึงต้องมีสภาพบังคับ (Sanction) สภาพบังคับของกฎหมายนั้นแบ่งเป็นสภาพบังคับของกฎหมายในทางอาญาและทางแพ่งรวมทั้งสภาพบังคับของกฎหมายในทางปกครองสภาพบังคับของกฎหมายในทางอาญาและทางแพ่ง

สภาพบังคับทางอาญาเป็นการทำให้ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามต้องได้รับความทุกข์ทรมาน หรือต้องสูญเสียสิทธิและเสรีภาพบางอย่างบางประการ เช่น สูญเสียเสรีภาพเพราะถูกจำคุกหรือกักขัง สูญเสียทรัพย์สินเพราะถูกริบทรัพย์สิน สูญเสียชีวิตเพราะถูกประหารชีวิต ซึ่งเหล่านั้นคือโทษทางอาญา ส่วนสภาพบังคับทางแพ่งเป็นการบังคับให้บุคคลที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการนั้น เพื่อให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายอื่นเนื่องมาจากกฎหมายนั้น ได้กลับสู่ฐานะเดิมหรือมิฉะนั้นก็บังคับให้การกระทำบางอย่างบางประการที่ฝ่าฝืนกฎหมายเป็นการกระทำที่ไม่มีผลสมบูรณ์ตามความประสงค์ของผู้กระทำ เช่น ให้เป็นโมฆะหรือโมฆียะซึ่งเหล่านี้คือเป็นโทษทางแพ่ง

สภาพบังคับทางอาญาโดยทั่วไปแล้วคล้ายคลึงกัน คือ หากเป็นโทษสูงสุดจะใช้วิธีประหารชีวิต ซึ่งบางประเทศให้ใช้วิธีการนั่งเก้าอี้ไฟฟ้าแขวนคอ แต่ประเทศไทยในปัจจุบันให้นำไปฉีดยาให้ตายใช้วิธีประหารด้วยวิธีอื่นไม่ได้นอกจากนี้ก็เป็นการจำคุก เป็นการเอาตัวนักโทษควบคุมในเรือนจำซึ่งต่างกับกักขังเป็นการเอาตัวไปกักไว้ที่อื่นที่มีขังเรือนจำเช่นที่อยู่ของผู้นั้นเอง หรือสถานที่อื่นที่ผู้ต้องกักขังมีสิทธิดีกว่าผู้ต้องจำคุกนั้น สำหรับกฎหมายไทยโทษกักขังจะใช้เฉพาะผู้ซึ่งกระทำความผิดครั้งแรก และความผิดนั้นมีโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน ศาลจึงจะลงโทษกักขังแทนจำคุกได้ส่วนการปรับคือให้ชำระเงินตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในคำพิพากษาต่อศาลการริบทรัพย์สิน คือการริบเอาทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน. รายละเอียดดูแนวคำวินิจฉัยของศาลปกครองสูงสุดที่ 113/2545

ผลการวิจัย

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย

พบว่า

1.1 การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน

ประชาชนบางส่วนยังไม่รับทราบมาตรการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านกฎหมายในการลดการโต้แย้งและคัดค้านต่อสาธารณะ ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 เพื่อรองรับสิทธิของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ การให้ข้อมูลข่าวสารของภาครัฐยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากนัก หน่วยงานภาครัฐมีการจัดให้มีข้อมูลข่าวสารของราชการด้านกฎหมายในการลดการโต้แย้งและคัดค้าน

กฎหมาย ตามอำนาจหน้าที่และภารกิจ ภาครัฐมีการเผยแพร่เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านกฎหมายในการลดการโต้แย้งและคัดค้านของหน่วยงานของรัฐและเพื่อความโปร่งใส มีประสิทธิภาพในการบริหารราชการ ยังไม่มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการเฉพาะด้านกฎหมายในการลดการโต้แย้งและคัดค้าน ประชาชนบางส่วนยังไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลด้านกฎหมายในการลดการโต้แย้งและคัดค้านกฎหมาย ภาครัฐมีประกาศคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการจัดให้มีข้อมูลข่าวสารของราชการไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจดูได้ ประชาชนได้รับคำแนะนำให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ โดยประชาชนที่มาขอรับบริการได้รับความสะดวก รวดเร็ว และได้รับข้อมูลถูกต้อง เป็นปัจจุบันและการบริการมีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในการขอรับข้อมูลด้านกฎหมายในการลดการโต้แย้งและคัดค้านกฎหมาย และเรื่องราวร้องทุกข์ ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ กฎ มติคณะรัฐมนตรี ข้อบังคับ คำสั่ง หนังสือเวียน ระเบียบ แบบแผน นโยบาย หรือการตีความร่วมกับประชาชนในการปฏิบัติงานภาครัฐ

1.2 การปรึกษาหารือ

ภาครัฐยังไม่มีการจัดเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการทำแผนที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการคัดเลือกวิธีการดำเนินการ เพื่อให้ได้มาซึ่งคำปรึกษา ภาครัฐมีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการให้คำปรึกษาสาธารณะเฉพาะด้านเท่านั้น ยังได้มีการประชาสัมพันธ์เพื่อปรึกษาหารือในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมาย และให้ความเห็นต่อแผนการดำเนินงาน ยังไม่มีการประเมินความเสี่ยงภาครัฐโดยความร่วมมือจากประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อาจจะเข้ามาสร้างความเสียหาย ให้กระบวนการทบทวนนโยบายและกฎข้อบังคับ ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผลและตัดสินใจเลือกเพื่อเสนอวิธีการในการให้คำปรึกษาสาธารณะที่เกี่ยวข้องในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมาย ภาครัฐมีทรัพยากร และงบประมาณภาครัฐจัดเวทีประชาคมเพื่อ ปรึกษาหารือให้ประชาชนเข้าร่วมชี้แจงและแสดงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประชาชนยังได้มีส่วนร่วมในการกำหนดวัน เวลา และระยะเวลาของแต่ละวิธีการในการให้คำปรึกษาสาธารณะ ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในการติดตามปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการปรึกษาหารือสาธารณะภาครัฐเพื่อใช้ประกอบการบริหารจัดการโครงการเพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน การจัดประชุมเพื่อทบทวนนโยบายหรือกฎข้อบังคับที่ต้องรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนมีเพียงเฉพาะผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมประชุมกับภาครัฐ ประชาชนในชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมในการประชุมในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อปรึกษาหารือ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับเอกสารการปรึกษาหารือในการประชุมในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมาย ประชาชนยังเข้าไม่ถึงช่องทางการดำเนินการปรึกษาหารือสาธารณะ ขาดการนำเสนอในเว็บไซต์ของแต่ละหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นผ่านช่องทางออนไลน์ต่างๆ ภาครัฐยังไม่มีบริการดาวน์โหลดเอกสารหรือแบบฟอร์มที่เกี่ยวข้องกับการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อให้ประชาชนมีกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น ประเด็นนโยบาย ร่างรายงานที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย หรือขั้นตอนในการดำเนินการเพื่อปรึกษาหารือหรือทบทวนการวิเคราะห์ผลกระทบทางกฎหมาย

1.3 การให้ประชาชนเข้ามามีบทบาท

ประชาชนมีส่วนร่วมในบทบาทในการให้ความคิดเห็น ทำให้ภาครัฐทราบปัญหาและความต้องการของประชาชน แต่ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายได้อย่างเหมาะสม ประชาชนบางส่วนยังคงได้รับผลกระทบจากกฎหมาย ประชาชนมีบทบาทการให้ความคิดเห็นภาครัฐทำให้หน่วยงานภาครัฐสามารถดำเนินการวิเคราะห์ผลกระทบของมาตรการทางกฎหมายได้ดียิ่งขึ้น และเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมาย ภาครัฐมีการส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อลดการความขัดแย้งของประชาชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นด้านกฎหมายผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถเข้าถึงผู้เกี่ยวข้องและประชาชนที่สนใจได้อย่างกว้างขวาง รวดเร็ว สะดวกต่อการทำงานของหน่วยงานของรัฐเพื่อให้ได้ข้อมูลมาปรับปรุงกฎหมาย ภาครัฐมีการส่งเสริมให้ประชาชนมีการแลกเปลี่ยนแนวคิดด้านกฎหมาย เช่น ในสำนักงานศาลยุติธรรมมีกล่องรับความคิดเห็นจากประชาชนในการให้บริการ มีการทำวิจัยด้านกฎหมายในบางชุมชนเพื่อให้ประชาชนมีบทบาทในการให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในรูปแบบการสัมภาษณ์ กับผู้เกี่ยวข้องด้านกฎหมายบางกลุ่ม เป็นกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากกฎหมาย ผู้นำชุมชนมีการ

ประกาศเสียงตามสายในชุมชนเกี่ยวกับกฎหมายเฉพาะในเทศกาลหรือประเพณีของชุมชน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านให้มีบทบาทหน้าที่ในการตัดสินลูกบ้านหรือคนในชุมชน เช่น การกู้เงินกองทุนหมู่บ้าน การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ มีการกำหนดโทษด้วยกฎกติกาที่คณะกรรมการตั้งขึ้นมาเอง ชุมชนมีการจัดสถานที่จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เช่น การเลือกตั้งทางการเมืองและผู้นำท้องถิ่น ประชาชนมีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐด้วยการประเมิน ITA หรือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ

1.4 การสร้างความร่วมมือ

ประชาชนมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านกฎหมายเพื่อลดการโต้แย้งและข้อคัดค้าน ประชาชนทั้งภาครัฐ เอกชน ประชากรทุกภาคส่วน มีความตื่นตัวในเรื่องความร่วมมือในการบริหาร การเมือง การปกครอง และร่วมมือรณรงค์ในการที่จะสร้างความตระหนักและปลูกฝังจิตสำนึกในสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ และคุณธรรม จริยธรรม ประชาชนให้ความร่วมมือในการร่วมตรวจสอบ การสร้างความโปร่งใสในการบริหารโดยผ่านสื่อต่างๆ ทุกรูปแบบ เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนได้รับรู้ และเข้าใจ ประชาชนให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ใช้กระบวนการอนุญาโตตุลาการในการระงับข้อพิพาท อันเป็นบทบาทที่สำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่และการดำเนินการของภาครัฐ เพื่อร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านกฎหมาย โดยเฉพาะการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้กระบวนการและได้ทำสัญญาอนุญาโตตุลาการ ในการระงับข้อพิพาทเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือด้านการแก้ไขปัญหากฎหมาย แต่มีประชาชนบางกลุ่มที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการด้านการระงับข้อพิพาท ประชาชนบางกลุ่มไม่มีความรู้เรื่องการให้ข้อมูลด้านกฎหมายในการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ของภาครัฐเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อภาคประชาชน

1.5 การให้อำนาจแก่ประชาชน

ภาครัฐมีการกระจายอำนาจผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการควบคุมการใช้อำนาจด้านกฎหมายเพื่อลดการโต้แย้งและการคัดค้านด้านกฎหมาย ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจตามหน้าที่และการควบคุมไม่ให้ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการต่างๆ เพื่อไม่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้อำนาจเกินขอบเขตตามรัฐธรรมนูญของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งบัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญเพื่อใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่จะไม่ให้ประชาชนถูกกดขี่ข่มเหง ถูกเอารัดเอาเปรียบ และถูกละเมิดจากการใช้อำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยขาดความเป็นธรรม ซึ่งจะทำให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมในระบอบประชาธิปไตยหรือหลักนิติรัฐ ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครอง ผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนตามหลักในทางประชาธิปไตยได้ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบข้อมูลการร้องทุกข์ และไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางกฎหมายที่ใช้ในการควบคุมการใช้อำนาจของหน่วยงานของรัฐ เพราะกลัวเป็นการกระทำความผิด เจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรเปิดกว้างให้ความรู้และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอุทธรณ์การอุทธรณ์และการร้องทุกข์กับภาครัฐ เช่น การมีส่วนร่วมในการติดต่อประสานงานให้กับคนในชุมชนที่มีปัญหาด้านกฎหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนในการยื่นอุทธรณ์ขอความเป็นธรรม แต่มีประชาชนบางกลุ่มการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือปฏิบัตินอกเหนือจากอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย

2. ผลการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหามีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย

พบว่า

2.1 การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน

2.1.1 ประชาชนบางส่วนยังไม่รับทราบมาตรการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านกฎหมายในการลดการโต้แย้งและคัดค้านต่อสาธารณะ ดังนั้นภาครัฐจึงควรประชาสัมพันธ์มาตรการด้านกฎหมายที่หลากหลายช่องทาง

2.1.2 การให้ข้อมูลข่าวสารของภาครัฐยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากนัก ดังนั้นภาครัฐจึงควรจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการเฉพาะด้านกฎหมายในการลดการโต้แย้งและคัดค้านเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลดการโต้แย้งและข้อคัดค้าน

2.1.3 ประชาชนบางส่วนยังไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลด้านกฎหมายในการลดการโต้แย้งและคัดค้านกฎหมาย ดังนั้นภาครัฐจึงควรสนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายประชาสัมพันธ์หรือให้ข้อมูลบนสื่อออนไลน์เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน

2.1.4 ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ กฎ มติคณะรัฐมนตรี ข้อบังคับ คำสั่ง หนังสือเวียน ระเบียบ แบบแผน นโยบาย หรือการตีความร่วมกับประชาชนในการปฏิบัติงานภาครัฐ ดังนั้นภาครัฐจึงควรจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดเวทีประชาคมหรือเวทีการประชาพิจารณ์ให้เหมาะสม

2.2 การปรึกษาหารือ

2.2.1 ภาครัฐยังไม่มีการจัดเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการทำแผนที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการคัดเลือกวิธีการดำเนินการ เพื่อให้ได้มาซึ่งปรึกษา ดังนั้นผู้นำชุมชนจึงควรประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อปรึกษาการจัดกิจกรรมเวทีประชาคมด้านกฎหมาย

2.2.2 ยังไม่ได้มีการประชาพิจารณ์เพื่อปรึกษาหารือในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมาย และให้ความเห็นต่อแผนการดำเนินงาน ดังนั้นภาครัฐจึงควรจัดทำแบบสอบถามสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนเพื่อนำมาแก้ไขหรือปรับปรุงด้านกฎหมาย

2.2.3 ยังไม่มีการประเมินความเสี่ยงภาครัฐโดยความร่วมมือจากประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อาจจะเข้ามาสร้างความเสียหาย และคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมาย ดังนั้นภาครัฐจึงควรทำงานเชิงรุกในการออกประชุมวางแผนจัดทำความเสี่ยงร่วมกับประชาชนในแต่ละพื้นที่โดยเชิญตัวแทนมาประชุม

2.2.4 ประชาชนยังไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดวัน เวลา และระยะเวลาของแต่ละวิธีการในการให้คำปรึกษาสาธารณะ ดังนั้นภาครัฐจึงควรเชิญผู้นำชุมชนและตัวแทนประชาชนเข้าร่วมประชุมในการกำหนดวัน เวลา และระยะเวลาของแต่ละวิธีการในการให้คำปรึกษาสาธารณะ

2.2.5 ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในการติดตามปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการปรึกษาหารือสาธารณะภาครัฐเพื่อใช้ประกอบการบริหารจัดการโครงการเพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ดังนั้น ภาครัฐจึงควรออกแบบเครื่องมือการติดตามการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ ขั้นตอนและมีวิธีการที่ชัดเจน

2.2.6 การจัดประชุมที่ต้องรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนมีเพียงเฉพาะผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมประชุมกับภาครัฐ ประชาชนในชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมในการประชุมในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อปรึกษาหารือ ดังนั้นภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนที่สนใจเข้าร่วมประชุม เพื่อทบทวนนโยบายหรือกฎหมายข้อบังคับ

2.2.7 ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับเอกสารการปรึกษาหารือในการประชุมในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมาย ประชาชนยังเข้าไม่ถึงช่องทางการดำเนินการปรึกษาหารือสาธารณะ ขาดการนำเสนอในเว็บไซต์ของแต่ละหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นผ่านช่องทางออนไลน์ต่างๆ ภาครัฐยังไม่มีบริการดาวน์โหลดเอกสารหรือแบบฟอร์มที่เกี่ยวข้องกับการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อให้ประชาชนมีกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐจึงควรจัดจ้างเจ้าหน้าที่ดูแลระบบคอมพิวเตอร์อย่างเหมาะสมในการจัดทำในเว็บไซต์ เว็บไซต์และดาวน์โหลดเอกสารลงประชาสัมพันธ์แก่ประชาชน

2.3 การให้ประชาชนเข้ามามีบทบาท

2.3.1 ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นภาครัฐควรศึกษาจากต่างประเทศที่ประสบผลสำเร็จด้านกฎหมายมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาด้านกฎหมายภาครัฐ

2.3.2 ประชาชนบางส่วนยังคงได้รับผลกระทบจากกฎหมาย ดังนั้น ภาครัฐจึงควรประชุมร่วมกับผู้นำชุมชนในการสำรวจประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหารายบุคคล

2.4 การสร้างความร่วมมือ

2.4.1 ประชาชนบางกลุ่มที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการระงับข้อพิพาท ดังนั้นภาครัฐจึงควรจัดทำเอกสารความรู้ด้านการระงับข้อพิพาทเพื่อประชาสัมพันธ์

2.4.2 ประชาชนบางกลุ่มไม่มีความรู้เรื่องการให้ข้อมูลด้านกฎหมายในการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ของภาครัฐ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อภาคประชาชน ดังนั้นภาครัฐจึงควรจัดหาผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายมาให้ความรู้แก่ตัวแทนประชาชน

2.5 การให้อำนาจแก่ประชาชน

2.5.1 ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบการเข้าไปมีส่วนร่วมในการร้องทุกข์เพราะกลัวจะมีความผิด ดังนั้น ภาครัฐจึงควรจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยในหน่วยงานราชการแต่ละพื้นที่เพื่อให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการร้องทุกข์เพื่อผดุงความยุติธรรม

สรุปและอภิปรายผล

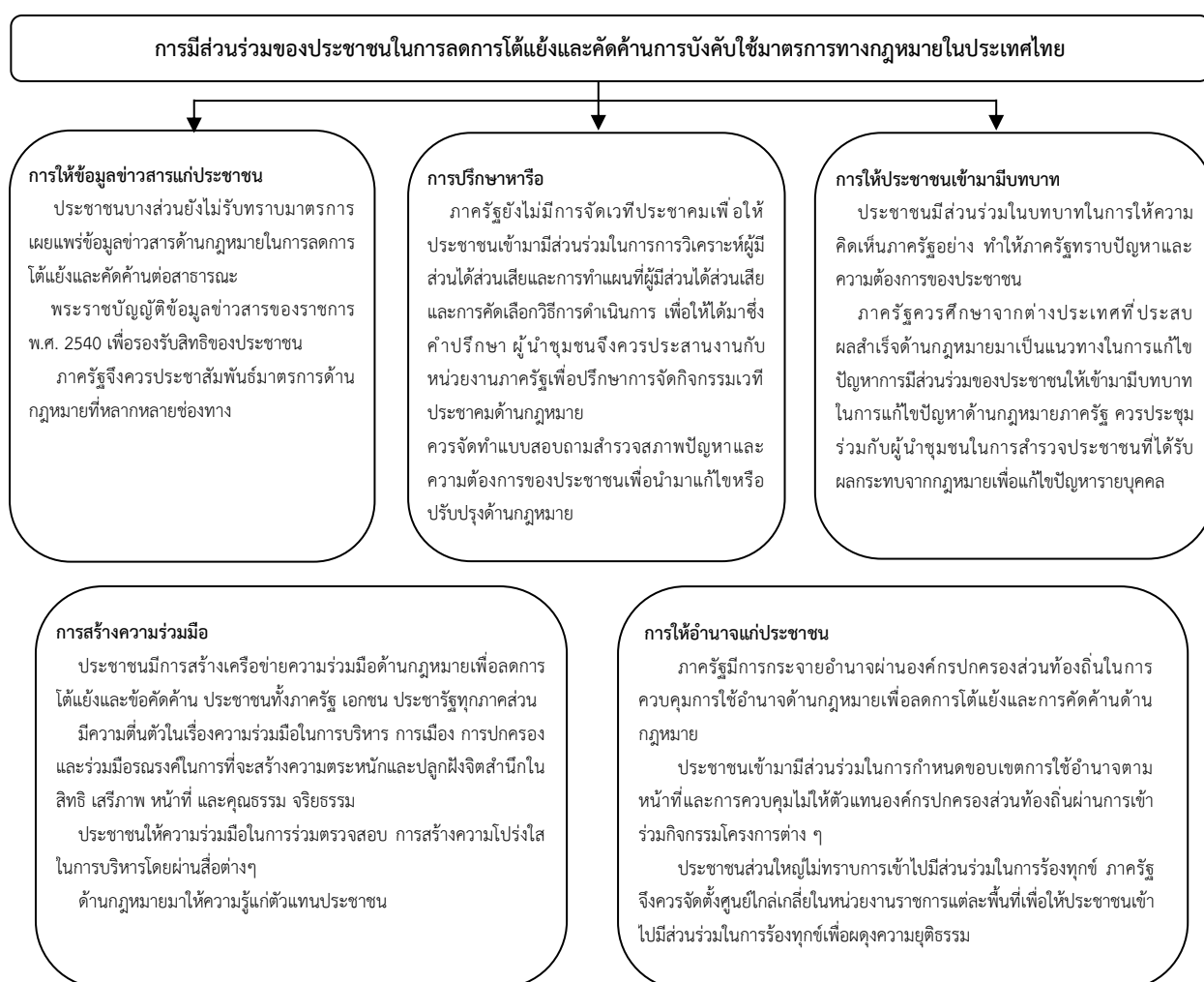
1. ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมาย พบว่าการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย ประชาชนบางส่วนยังไม่รับทราบมาตรการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านกฎหมายในการลดการโต้แย้งและคัดค้านต่อสาธารณะ ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 เพื่อรองรับสิทธิของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ การให้ข้อมูลข่าวสารของภาครัฐยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากนัก ภาครัฐยังไม่มีการจัดเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการทำแผนที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการคัดเลือกวิธีการดำเนินการ เพื่อให้ได้มาซึ่งคำปรึกษา ภาครัฐที่มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการการให้คำปรึกษาสาธารณะเฉพาะด้านเท่านั้น ยังมิได้มีการประชาพิจารณ์เพื่อปรึกษาหารือในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมาย และให้ความเห็นต่อแผนการดำเนินงาน ยังไม่มีการประเมินความเสี่ยงภาครัฐโดยความร่วมมือจากประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อาจจะเข้ามาสร้างความเสียหาย ประชาชนมีส่วนร่วมในบทบาทในการแสดงความคิดเห็นต่อภาครัฐ เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงและถูกต้อง ทำให้ภาครัฐทราบปัญหาและความต้องการของประชาชน แต่ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในการหาแนวทางแก้ไขปัญหการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายได้อย่างถูกต้อง ประชาชนมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านกฎหมายเพื่อลดการโต้แย้ง และข้อคัดค้าน ประชาชนทั้งภาครัฐ เอกชน ประชากรทุกภาคส่วน มีความตื่นตัวในเรื่องความร่วมมือในการบริหาร การเมือง การปกครอง และร่วมมือรณรงค์ในการที่จะสร้างความตระหนักและปลูกฝังจิตสำนึกในสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ และคุณธรรม จริยธรรม ประชาชนให้ความร่วมมือในการร่วมตรวจสอบ การสร้างความโปร่งใสในการบริหารโดยผ่านสื่อต่างๆ ทุกรูปแบบ ภาครัฐมีการกระจายอำนาจผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการควบคุมการใช้อำนาจด้านกฎหมายเพื่อลดการโต้แย้งและการคัดค้านด้านกฎหมาย ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจตามหน้าที่และการควบคุมไม่ให้ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการต่างๆ ทั้งนี้ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับความเป็นจริง และ สรณ บุญไชยพยัคฆ์ (2566) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนกับการตรากฎหมายที่เป็นนิติธรรม ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรากฎหมายตามหลักหลักนิติธรรม ในสังคมไทย ถือว่าเป็นบทบัญญัติที่เกิดขึ้นใหม่ในรัฐธรรมนูญปัจจุบัน การมีส่วนร่วมเป็นการสร้างฉันทามติทำให้ขบวนการการตรากฎหมายถูกต้อง ชอบธรรม ใช้ต้นทุนและเวลาน้อยลง อีกทั้งเป็นการพัฒนาภาคประชาสังคมให้เข้มแข็ง อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของความสมัครใจ ความเท่าเทียมในการเข้าถึง และความสามารถของประชาชน และการมีส่วนร่วมก็มีระดับขั้นตอนตั้งแต่การให้ข้อมูลข้างเดียว การมีการสื่อสารสองทาง เช่น เปิดเว็บไซต์ การทำแบบสอบถาม จนไปถึงการวางแผนร่วมกันเป็นโครงการอย่างใดก็ตาม การมีส่วนร่วมยังเป็นของใหม่ซึ่งอาจจะมีปัญหาและอุปสรรค รัฐจะต้องส่งเสริมและคุ้มครองให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อความ

เป็นอยู่ของประชาชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เพื่อให้การพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยรัฐจะต้องมีมาตรการและวิธีการที่ชัดเจนเพื่อแสดงให้เห็นการเคารพและยอมรับ ในสิทธิความเป็นพลเมืองนี้ หลักนิติธรรมอาจเป็นสิ่งที่ปฏิบัติแล้ว ในสังคมและอยู่ในบริบทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ทั้งระดับภายในประเทศ หรือแม้กระทั่งเป็นแนวการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน หลักนิติธรรมจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนในแต่ละสังคมเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ โดยให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจกำหนดปัญหาความต้องการของตนเอง สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี และสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชนและชุมชน เพื่อพัฒนาความรู้ ภูมิปัญญาทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระภายใต้ “หลักนิติธรรม”

2. ผลการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหามีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย พบว่า ควรประชาสัมพันธ์มาตรการด้านกฎหมายที่หลากหลายช่องทางควรจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารของราชการเฉพาะด้านกฎหมายในการลดการโต้แย้งและคัดค้านเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลดการโต้แย้งและข้อคัดค้าน ควรสนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายประชาสัมพันธ์หรือให้ข้อมูลบนสื่อออนไลน์เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนควรจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดเวทีประชาคมหรือเวทีการประชาพิจารณ์ให้เหมาะสม ควรประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อปฎิบัติการจัดกิจกรรมเวทีประชาคมด้านกฎหมายควรจัดทำแบบสอบถามสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนเพื่อนำมาแก้ไขหรือปรับปรุงด้านกฎหมาย ควรทำงานเชิงรุกในการออกประชุมวางแผนจัดทำความเสี่ยงร่วมกับประชาชนในแต่ละพื้นที่โดยเชิญตัวแทนมาประชุม ควรเชิญผู้นำชุมชนและตัวแทนประชาชนเข้าร่วมประชุมในการกำหนดวัน เวลา และระยะเวลาของแต่ละวิธีการในการให้คำปรึกษาสาธารณะ ควรออกแบบเครื่องมือการติดตามการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ ขั้นตอนและมีวิธีการที่ชัดเจน ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนที่สนใจเข้าร่วมประชุมเพื่อทบทวนนโยบายหรือกฎหมายข้อบังคับ ควรจัดจ้างเจ้าหน้าที่ดูแลระบบคอมพิวเตอร์อย่างเหมาะสมในการจัดทำเว็บไซต์เว็บเพจและดาวน์โหลดเอกสารลงประชาสัมพันธ์แก่ประชาชน ควรศึกษาจากต่างประเทศที่ประสบผลสำเร็จด้านกฎหมายมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหามีส่วนร่วมของประชาชนให้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาด้านกฎหมายภาครัฐ ควรประชุมร่วมกับผู้นำชุมชนในการสำรวจประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหารายบุคคล ควรจัดทำเอกสารความรู้ด้านการระงับข้อพิพาทเพื่อประชาสัมพันธ์ ควรจัดหาผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายมาให้ความรู้แก่ตัวแทนประชาชน ควรจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยในหน่วยงานราชการแต่ละพื้นที่เพื่อให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการร้องทุกข์เพื่อผลความยุติธรรม ผลการศึกษาสอดคล้องกับวัชร กลินสุวรรณ (2562) ที่ได้ศึกษากระบวนการโต้แย้งคัดค้านก่อนออกคำสั่งทางปกครองเพื่อคุ้มครองสิทธิในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของคู่กรณี จากการศึกษาพบว่า หลักการโต้แย้งคัดค้านก่อนออกคำสั่งทางปกครองของประเทศอังกฤษ ประเทศเยอรมนี และประเทศไทย มีเนื้อหาสาระที่สำคัญร่วมกันหลายประการ ได้แก่ เนื้อหาสาระ องค์ประกอบของการรับรองสิทธิ และข้อยกเว้นของหลักการโต้แย้งคัดค้าน โดยปัญหาที่พบจากการศึกษาในบริบทของประเทศไทย คือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองยังไม่ตระหนักถึงการให้สิทธิในการโต้แย้งคัดค้านก่อนออกคำสั่งทางปกครองแก่คู่กรณี ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการโต้แย้งคัดค้าน และไม่มีแนวปฏิบัติกลางของแต่ละหน่วยงานทางปกครอง ดังนั้น ปัญหาของการโต้แย้งคัดค้านก่อนออกคำสั่งทางปกครองจึงควรมีการแก้ไขโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองต้องตระหนักถึงการให้สิทธิในการโต้แย้งคัดค้านก่อนออกคำสั่งทางปกครองแก่คู่กรณีโดยเคร่งครัดให้มากยิ่งขึ้น และกำหนดแนวปฏิบัติกลางอันเป็นกระบวนการโต้แย้งคัดค้านสำหรับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่ถูกกำหนดโดยผู้บังคับบัญชาของแต่ละหน่วยงานทางปกครอง ซึ่งอาจมีการกำหนดรายละเอียดเพิ่มเติมให้แตกต่างกันไป เพื่อให้สิทธิและเสรีภาพของคู่กรณีได้มีการรับรองและคุ้มครองตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และในขณะเดียวกันก็เป็นการควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองด้วยเช่นกัน และเกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ (2561) กล่าวว่า วิธีการรับรองสิทธิในการโต้แย้งคัดค้าน การรับรองสิทธิในการโต้แย้งคัดค้าน อาจจำแนกได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ บทบัญญัติ ที่เป็นลายลักษณ์อักษร คำพิพากษาศาลปกครอง และหนังสือกำหนดเกณฑ์การออกคำสั่ง โดยแต่ละ รูปแบบมีการรับรองในลักษณะที่แตกต่างกัน แต่มีจุดร่วมที่เหมือนกันคือ เป็นการรับรองสิทธิในการโต้แย้งคัดค้านของประชาชน กฎหมายลายลักษณ์อักษร การรับรองสิทธิโต้แย้งคัดค้านถูกรับรองไว้โดยอิงจากกฎหมายบ้านเมืองของประเทศนั้นๆ เช่น รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ และกฎหมายอื่น ๆ การรับรองเช่นนี้เท่ากับว่า การโต้แย้ง

คัดค้านเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ให้สิทธิแก่ประชาชนในการป้องกันตนเองจากการใช้อำนาจรัฐ และเป็นวิธีการสำคัญที่จะช่วยตรวจสอบฝ่ายปกครองไม่ให้ใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ และ ชาญชัย แสงศักดิ์ (2561) กล่าวว่า การได้รับทราบข้อเท็จจริงถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการโต้แย้งคัดค้านก่อน ออกคำสั่งทางปกครอง เมื่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเห็นว่า คำสั่งทางปกครองที่จะออกมานั้นอาจ กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองจึงต้องแจ้งข้อเท็จจริงในคำสั่งทางปกครองให้ทราบเสียก่อนเพื่อให้ประชาชนมีโอกาสเตรียมตัวหาข้อเท็จจริงหรือหาพยานหลักฐานมาใช้กับฝ่ายปกครอง โดยฝ่ายปกครองจะต้องแจ้งข้อมูลอย่างเพียงพอ และการบอกกล่าวข้อเท็จจริงนั้น จะต้องให้เวลาอย่างเพียงพอด้วย และสามารถขอตรวจดูเอกสารที่จำเป็นแก่การใช้สิทธิซึ่งสอดคล้อง กับการต้องแจ้งให้ทราบข้อเท็จจริงล่วงหน้า เนื่องจากการใช้สิทธิโต้แย้งคัดค้านคำสั่งทางปกครอง หรือพิสูจน์ข้อเท็จจริง รวมทั้งแก้ข้อกล่าวหาได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ประชาชนย่อมต้องอาศัยการทราบข้อมูลต่างๆ จากเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของฝ่ายปกครอง ซึ่งเป็นผู้ออกคำสั่งทาง ปกครองมากระทบสิทธิของประชาชน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายในประเทศไทย

สรุป

การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน

ประชาชนบางส่วนยังได้รับทราบมาตรการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านกฎหมายในการลดการโต้แย้งและคัดค้านต่อสาธารณะ ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 เพื่อรองรับสิทธิของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการการให้ข้อมูลข่าวสารของภาครัฐยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากนัก และภาครัฐจึงควรประชาสัมพันธ์มาตรการด้านกฎหมายที่หลากหลายช่องทาง

การให้ประชาชนเข้ามามีบทบาท

ประชาชนมีส่วนร่วมในบทบาทในการให้ความคิดเห็นภาครัฐอย่าง ทำให้ภาครัฐทราบปัญหาและความต้องการของประชาชน แต่ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายได้อย่างเหมาะสม ภาครัฐควรศึกษาจากต่างประเทศที่ประสบผลสำเร็จด้านกฎหมายมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาด้านกฎหมายภาครัฐ และควรประชุมร่วมกับผู้นำชุมชนในการสำรวจประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหารายบุคคล

การปรึกษาหารือ

ภาครัฐยังไม่มีการจัดเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการทำแผนที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการคัดเลือกวิธีการดำเนินการ เพื่อให้ได้มาซึ่งคำปรึกษา ผู้นำชุมชนจึงควรประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อปรึกษาการจัดกิจกรรมเวทีประชาคมด้านกฎหมาย และควรจัดทำแบบสอบถามสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนเพื่อนำมาแก้ไขหรือปรับปรุงด้านกฎหมาย

การให้อำนาจแก่ประชาชน

ภาครัฐมีการกระจายอำนาจผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการควบคุมการใช้อำนาจด้านกฎหมายเพื่อลดการโต้แย้งและการคัดค้านด้านกฎหมาย ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจตามหน้าที่และการควบคุมไม่ให้ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการต่างๆ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบการเข้าไปมีส่วนร่วมในการร้องทุกข์ และภาครัฐจึงควรจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยในหน่วยงานราชการแต่ละพื้นที่เพื่อให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการร้องทุกข์เพื่อผดุงความยุติธรรม

การสร้างความร่วมมือ

ประชาชนมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านกฎหมายเพื่อลดการโต้แย้งและข้อคัดค้าน ประชาชนทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชนทุกภาคส่วน มีความตื่นตัวในเรื่องความร่วมมือในการบริหาร การเมือง การปกครอง และร่วมมือรณรงค์ในการที่จะสร้างความตระหนักและปลูกฝังจิตสำนึกในสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ และคุณธรรม จริยธรรม ประชาชนให้ความร่วมมือในการร่วมตรวจสอบ การสร้างความโปร่งใสในการบริหารโดยผ่านสื่อต่างๆ ทุกรูปแบบ แต่ประชาชนบางกลุ่มที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการระงับข้อพิพาท ไม่มีความรู้เรื่องการให้ข้อมูลด้านกฎหมายในการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ของภาครัฐเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อภาคประชาชน ภาครัฐจึงควรจัดทำเอกสารความรู้ด้านการระงับข้อพิพาทเพื่อประชาสัมพันธ์ และภาครัฐจึงควรจัดหาผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายมาให้ความรู้แก่ตัวแทนประชาชน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาวิธีการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนข้อมูลบนสื่อออนไลน์เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน
2. ควรศึกษาให้ความรู้ในการวิเคราะห์กฎหมายไทยเพื่อวางแผนกำหนดนโยบายการแก้ไขกฎหมายตามรัฐธรรมนูญแก่ประชาชน
3. ควรศึกษาการจัดเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการการวิเคราะห์การทำแผนที่ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย และแสดงความคิดเห็นร่วมกัน

4. ควรศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมแนวทางแก้ไขปัญหาการโต้แย้งและคัดค้านการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2561). *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

เครือข่ายคัดค้านร่างกฎหมายควบคุมภาคประชาชน. (2564). *เครือข่ายภาคประชาชนพร้อมคัดค้านกฎหมายควบคุมภาคประชาชน*.

สืบค้น 10 มีนาคม 2566, จาก <https://www.amnesty.or.th/latest/news/973/>.

รายละเอียดคดีความวินิจัยของศาลปกครองสูงสุดที่ 113/2545.

ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2561). *คำอธิบายกฎหมายปกครอง* (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2552). *พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน : จากอดีตจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550*.

กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

พนารัตน์ มาศมมาต. (2566). *การมีส่วนร่วมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*.

สืบค้น 10 มีนาคม 2566, จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php>.

วจิตรกาน เจริญตระกูล. (2566). *การระงับข้อพิพาทออนไลน์*. สืบค้น 1 เมษายน 2567, จาก <https://www.senate.go.th/>

วัชร กสิณสุวรรณ. (2562). *กระบวนการโต้แย้งคัดค้านก่อนออกคำสั่งทางปกครองเพื่อคุ้มครองสิทธิในการตรวจสอบ*

ใช้อำนาจรัฐของคู่กรณี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ. (2554). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ* (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพฯ: บริษัท เอ.พี.กราฟฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด.

วรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ. (2554). *รายงานการศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบาย สาธารณะ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัท เอ.พี.กราฟฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (6 เมษายน 2560). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ). (2557). *การมีส่วนร่วมของประชาชนและบทบาทของกฤษฎีกา*

ในกระบวนการนิติบัญญัติไทย. สืบค้น 1 เมษายน 2567, จาก <https://tdri.or.th/2012/09/pr019/>.

สรณ บุญใบชัยพฤกษ์. (2566). *การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการตรากฎหมายที่เป็นนิติธรรม*.

กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2567). *พระราชบัญญัติสถาบันอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2550*. สืบค้น 10 มีนาคม 2567,

จาก <https://qr.senate.go.th/sh/f/?k=XPD05>.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2561ก). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย*.

กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

_____. (2561ข). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2563). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย*.

กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2567). *คู่มือการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องประกอบการจัดทำร่างกฎหมาย*.

กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2561). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย*.

กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

Black, H. C. (1991). *Black's Law Dictionary* (6th Ed.). St. Paul Minn.: West Publishing.

Collins, N. and Cradden, T. (1997). *Irish Politics Today* (3rd Ed.). NY: Manchester University Press.